According to this indicator, Ukraine ranks first among other European countries. Thus, 73 political parties are officially registered in Latvia, 38 in Lithuania, 45 in Moldova, 124 in Romania, and 56 in Slovakia. However, despite the large number of officially registered political parties in Ukraine, public confidence in their activities is low.

It is concluded that political parties occupy a special place in the political and legal system of society and play an important role in the organization and exercise of political power, as well as a kind of mediator between civil society and public authorities.

The general directions of overcoming problematic situations of activity of political parties in Ukraine are offered, namely: introduction of effective and impartial control over activity of political parties; creating conditions for reducing the number of political parties, encouraging their unification; establishment of effective and efficient sanctions for violation of the requirements of the current legislation of Ukraine by political parties.

Keywords: *political parties, activity of political parties, state building.*

УДК 340.13:344

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-3-12-20

Роман КІРІН[©]

доктор юридичних наук, доцент
(Інститут економіко-правових досліджень
ім. В. К. Мамутова НАН України)

ПРАВОВА ОСНОВА ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Розглянуто питання забезпечення передумов систематизації сучасного масиву правової основи протимінної діяльності в Україні та виявлення теоретико-прикладних особливостей формування її змісту, визначено специфіку відносин протимінної діяльності, необхідність та можливість виділення цих відносин як самостійного предмету правового регулювання.

Ключові слова: *правова основа, протимінна діяльність, стандарт, конвенція, вибухонебезпечні предмети, систематизація.*

Постановка проблеми. Через шість років від початку збройного конфлікту на Сході України міни та вибухонебезпечні предмети (далі – ВНП) все ще призводять до загибелі та поранень цивільних громадян.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (далі – УВКПЛ ООН) задокументувало, що в період з квітня 2014 р. по грудень 2019 р. від мін постраждало понад 1 000 осіб: 327 цивільних громадян загинуло, а ще 750 – зазнало травмувань. Згідно зі звітами УВКПЛ ООН, лише у 2019 р. на Сході України від мін загинуло 17 осіб, ще 42 особи зазнали травм та каліцтв, а Україна залишається однією з найбільш замінованих країн світу. Великі ділянки території по обидва боки «лінії зіткнення» залишаються забрудненими наземними мінами і ВНП, через які цивільне населення не має безпечного доступу до сільськогосподарських земель, шкіл та інших основних послуг [1].

Реальна чи потенційна наявність мін, мін-пасток, протитранспортних мін, касетних боеприпасів чи будь-яких інших ВНП ускладнює життя цивільного населення, руйнує інфраструктуру та перешкоджає наданню базових послуг на Сході України, наражаючи на небезпеку цивільне населення, зокрема найбільш вразливі верстви: дітей, людей старшого віку та осіб з інвалідністю.

До 2019 р. Україна залишалася однією із небагатьох країн світу, в якій нормами чинного законодавства не було врегульоване питання здійснення заходів у сфері протимінної діяльності (далі – ПМД), тому у ЄС привітали прийняття 06.12.2018 р. парламентом Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» (далі – закон про ПМД) [2], який набув чинності 25.01.2019 р., для ефективного реагування на забруднення мінами та боеприпасами, що не вибухнули, у регіоні, ураженому конфліктом [3].

© Kirin P.C.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>

kirinr@ukr.net

Закон про ПМД визначає правові та організаційні засади здійснення ПМД в Україні та особливості державного регулювання у відповідній сфері, а також спрямований на розмінування постконфліктних й окупованих територій, повернення їх до мирного життя, залучення інвестицій та іноземних спеціалістів для розмінування.

Стаття 2 цього закону визначає правову основу ПМД в Україні, однак через надзвичайну практичну важливість цього питання та майже повну відсутність теоретичних досліджень у цій сфері, проблема потребує не тільки уваги, а й пошуків шляхів її вирішення.

Тож метою статті є забезпечення передумов систематизації сучасного масиву правової основи протимінної діяльності в Україні та виявлення теоретико-прикладних особливостей формування її змісту.

Виклад основного матеріалу. У сфері безпеки та оборони виникають і функціонують різноманітні відносини, пов'язані з ПМД. Чинна редакція закону про ПМД, окремі аспекти якого вже були предметом дослідження у попередній публікації [4], свідчить про те, що в його змісті можна виділити такі види відносин, які об'єктивно необхідні для здійснення ПМД, проте за юридичною природою не є відносинами ПМД, а саме: безпекові (безпека населення та його життєдіяльності); фінансові, бюджетні та страхові; соціальні та медичні (допомога постраждалим від ВНП); адміністративні (демократичний контроль, державне регулювання та управління); господарські (публічні закупівлі, технічні регламенти та встановлення відповідності, акредитації, стандартизації); цивільні (шкода, заподіяна фізичним або юридичним особам); міжнародні тощо. Ці відносини лише створюють організаційні, господарські, технічні, фінансові та інші передумови функціонування відносин ПМД.

Отже, може скластися враження, що останніх взагалі не виокремлено як самостійний предмет правового регулювання. Подібний висновок зробили експерти Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України ще на законопроектному етапі. На їх думку, необхідність і доцільність прийняття окремого спеціального закону, який визначав би порядок здійснення ПМД, є досить сумнівною. За загальним правилом первинний закон має забезпечувати правове регулювання у певній досить широкій і самостійній за своїми властивостями сфері суспільних відносин. ПМД є лише одним з багатьох видів діяльності, які здійснюються у сферах національної оборони і громадської безпеки, вона не є самостійною сферою суспільних відносин, тому потреби у врегулюванні цієї діяльності шляхом прийняття окремого закону немає [5].

Натомість, Р. О. Коцюба, аналізуючи експертні зауваження, зазначає [6, с. 94–95], що, по-перше, прийняття закону про ПМД є своєчасним. По-друге, складно погодитися з тим, що відносини ПМД не становлять самостійний предмет правового регулювання. По-третє, наявні достатні підстави для прийняття окремого закону у сфері ПМД, а як аргументи на користь існування окремого об'єкта правового регулювання в цій сфері, зазначена авторка наводить таке: а) слід враховувати сам факт наявності конвенції такого рівня, яка покликана регулювати широкий комплекс відносин, пов'язаний із «заборонною застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та їхнє знищення» – як це передбачено назвою самої міжнародної угоди (йдеться про Оттавську конвенцію [7]); б) особливості ПМД, впливають, зокрема, зі ст. 5 закону про ПМД (йдеться про основні складові ПМД в Україні: 1) обстеження території на предмет наявності в її межах ВНП, маркування і складання карт територій, забруднених та (або) ймовірно забруднених ВНП; 2) очищення забрудненої території шляхом виконання робіт із розмінування, а саме: виявлення, перевезення, знешкодження та (або) знищення ВНП; 3) підготовка документації за результатами проведення робіт із розмінування; 4) навчання ризикам, пов'язаним із поведінням ВНП; 5) утилізація надлишкових боєприпасів, боєприпасів, непридатних для подальшого використання та зберігання, а також боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов'язань України; 6) надання допомоги постраждалим особам та здійснення заходів щодо їх реабілітації); в) законом і конвенцією вимагається розробка не лише відповідного законодавства у зазначеній сфері в майбутньому, а й регулювання цієї сфери, розробка заходів щодо реалізації вимог конвенції, зокрема шляхом створення центрів, підприємств, укладення договорів тощо, і моніторинг їх виконання на національному рівні; г) відсутність в Україні впродовж довгого часу потрібного правового регулювання сфери ПМД не означає і не свідчить про неавтономність таких суспільних відносин, особливо сьогодні; д) проблематика знищення протипіхотних мін як складова роззброєння є частиною права міжна-

родної безпеки та міжнародного гуманітарного права.

Підтримуючи позицію про необхідність та можливість виділення певної сукупності самостійних відносин ПМД як предмету правового регулювання, все ж слід визнати, що практично жодна група відносин з основних складових ПМД, зазначених вище, у чинній редакції закону про ПМД не врегульована. Проте так само можна стверджувати й те, що відносини ПМД мають єдину якість і заслуговують на умовне виділення їх певного відокремленого кола. Ці відносини дійсно складають самостійний предмет правового регулювання, є вольовими, об'єктивно потребують впливу з боку держави та мають чітко визначений зміст. Якісна однорідність та специфіка відносин ПМД найбільше проявляється у таких складових елементах, як суб'єкти, характер і обставини діяльності.

Водночас через очевидний комплексний (міжгалузевого) характер його змісту, твердження про приналежність цього джерела до певних міжнародно-правових утворень виглядає дискусійним.

Джерела правової основи ПМД в Україні, визначені у ст. 2 закону про ПМД, з метою їх подальшого комплексного аналізу й систематизації, пропонується впорядкувати із диференціацією на такі елементи:

1) конституційні норми про: людину, її життя і здоров'я, недоторканність і безпеку (ч. 1 ст. 3); екологічну безпеку і підтримання екологічної рівноваги (ст. 16); економічну та інформаційну безпеку (ст. 17); обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19); права, свободи та обов'язки людини і громадянина (розділ II), зокрема – не допущення звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (ст. 22); право на життя (ст. 27), право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42), право на належні, безпечні і здорові умови праці (ст. 43), право на охорону здоров'я, медичну допомогу (ст. 49), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50), право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55), незворотність дії в часі законів та інших нормативно-правових актів (ст. 58); неможливість внесення змін до Конституції України, якщо вони передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини й громадянина (ст. 157) тощо;

2) норми закону про ПМД щодо сфери ПМД: цілей та засад (ст. 3); національних інтересів України (ст. 4); об'єктів та суб'єктів (ст. 6); джерел фінансування (ст. 8); засад демократичного контролю (ст.ст. 12–17); державного регулювання та управління (ст.ст. 18–28); засад господарської діяльності (ст.ст. 29–33); міжнародного співробітництва (ст.ст. 34–37); відповідальності за порушення законодавства (ст. 38) тощо;

3) норми інших законів щодо сфери ПМД: фінансування заходів ПМД здійснюється у межах бюджетних призначень, затверджених законом про Державний бюджет України на відповідний рік (ст. 8 закону про ПМД); виплати постраждалій дитині у підвищеному розмірі державної соціальної допомоги, призначеної дітям з інвалідністю віком до 18 років відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» від 16.11.2000 р. № 2109-III (ст. 10); проведення, у разі потреби, Верховною Радою України відповідно до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI, парламентських слухань з питань ПМД, що становлять суспільний інтерес і потребують законодавчого врегулювання (ст. 13); сфера громадського контролю ПМД може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-XII (ст. 17); публічні закупівлі робіт і послуг у сфері ПМД здійснюються за процедурами публічних закупівель у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII (в редакції закону № 114-IX від 19.09.2019 р.) (ст. 32); договір про закупівлю робіт та (або) послуг у сфері ПМД укладається відповідно до норм Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України (ст. 33); страхування життя і здоров'я фахівців у сфері ПМД (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на період їхньої участі у виконанні робіт з гуманітарного розмінування; страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю та (або) здоров'ю і майну третіх осіб під час виконання робіт з гуманітарного розмінування – ст. 7 Закону України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (ст. 31); дія Законів України

«Про технічні регламенти та встановлення відповідності» від 15.01.2015 р. № 124-VIII, «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» від 17.05.2001 р. № 2407-III, «Про стандартизацію» від 05.06.2014 р. № 1315-VII поширюється на правовідносини у сфері ПМД у частині, що не суперечить закону про ПМД (прикінцеві положення);

4) норми Конвенцій у сфері ПМД: Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення (Оттавська конвенція, Anti-Personnel Mine Ban Convention, ратифікована законом № 2566-IV від 18.05.2005 р.) [7]; Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (Женевська конвенція, Convention on Certain Conventional Weapons, ратифікована указом Президії Верховної Ради Української РСР від 4 червня 1982 р. № 3613-X) [8]; Протокол про ВМП – наслідки війни до неї (Протокол V) [9, 10];

5) інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України: Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з матеріально-технічного забезпечення і обслуговування (ОМТЗО) про утилізацію стрілецької зброї й легких озброєнь, звичайних боєприпасів та протипіхотних мін типу ПФМ-1 (ратифікована законом № 4338-VI від 13.01.2012 р.) [11]; Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення (ратифікована законом № 687/97-ВР від 03.12.1997 р.) [12]; Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів, ратифікована законом № 1767-VI від 16.12.2009 р.) [13] тощо;

6) укази та розпорядження Президента України: указ Президента України від 02.09.2013 р. № 476 «Про національний орган України з питань протимінної діяльності» (втратив чинність на підставі указу Президента № 419/2019 від 20.06.2019 р.); розбудова спроможностей України у сфері гуманітарного розмінування (ціль 2.11.2) [14];

7) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою 1601030 «Заходи, спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу ВМП на життя і діяльність населення (ПМД) та інформування населення про небезпеки ВМП» [15]; сприяння захисту цивільного населення, яке проживає на територіях, уражених мінами та ВМП – наслідками війни, зменшення шкоди, заподіяної ВМП (залишеними вибухонебезпечними боєприпасами, касетними мінами, мінами-пастками, боєприпасами, що не вибухнули, іншими ВМП та пристроями), шляхом забезпечення уніфікованого підходу до попередження про небезпеки, пов'язані з мінами та ВМП – наслідками війни [16]; упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення ВМП, що залишилися на території України після війн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях) [17]; впровадження комплексу заходів щодо ПМД на територіях Донецької та Луганської областей [18];

8) інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України: забезпечення виконання вимог ст. 10 закону про ПМД щодо дітей, постраждалих від ВМП [19]; попередження виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення безпеки населення, запобігання загибелі та травмуванню громадян від вибухів ВМП, що призводить до трагічних наслідків, які набувають системного характеру через несанкціонований пошук, збір та нелегальну реалізацію елементів боєприпасів як металобрухту, так і вибухових речовин, що вилучаються населенням з подальшим несанкціонованим використанням [20]; порядок виконання підрозділами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та спеціалізованими підприємствами ДСНС функцій з проведення піротехнічних робіт (розмінування), пов'язаних із знешкодженням ВМП на території України, що залишилися після війн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), за винятком територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних сил, інших військових формувань [21]; функціонування трирівневої системи гуманітарного розмінування: I рівень (координаційний); II рівень (організаційний); III рівень (виконавчий) (наказ ДСНС від 11.10.2014 р. № 579 «Про організацію виконання формуваннями ОРС ЦЗ ДСНС України заходів у зоні антитерористичної операції та на території Донецької і Луганської областей», наказ ДСНС від 06.08.2015 р. № 412 «Про створення системи гуманітарного розмінування у ДСНС України»); основна мета виконання органами та під-

розділами цивільного захисту у 2020 р. заходів з ПМД – мінімізація соціального, економічного та екологічного впливу ВВП на життя та діяльність населення [22].

Окремої уваги та спеціального дослідження потребує питання дії в Україні національних стандартів у сфері ПМД, які розробляються з урахуванням положень міжнародних стандартів ПМД (IMAS), затверджених Службою ООН з питань ПМД (UNMAS). Відповідно до ст. 2 закону про ПМД національні стандарти у сфері ПМД розробляються центром протимінних операцій (далі – ПМО), погоджуються національним органом з питань ПМД та затверджуються Кабінетом Міністрів України. Міжнародні стандарти ПМД застосовуються як національні стандарти ПМД до моменту набрання чинності національними стандартами у відповідній сфері.

Висновки. На підставі вищевикладеного, пропонуємо такі узагальнення.

1. У змісті чинної редакції закону про ПМД можна виділити такі види відносин, що стали предметом його регулювання: безпекові; фінансові, бюджетні та страхові; соціальні та медичні; адміністративні; господарські та цивільні; міжнародні тощо, які створюють відповідні передумови функціонування відносин ПМД і об'єктивно необхідні для здійснення ПМД, проте, за юридичною природою, не є відносинами ПМД.

2. Специфіка відносин ПМД розкривається не тільки основними складовими ПМД в Україні (ст. 5 закону про ПМД), а й: змістом національних інтересів України у сфері ПМД (ст. 4); об'єктом та суб'єктом складом ПМД (ст. 6); характером заходів у сфері ПМД (ч. 3 ст. 28); значенням термінів «гуманітарне розмінування» та «протимінна діяльність» (ст. 1). До того ж слід визнати, що практично жодна специфічна складова відносин ПМД, окрім суб'єктного складу, у чинній редакції закону про ПМД не врегульована.

3. Підтримуючи позицію про необхідність та можливість виділення певної сукупності самостійних відносин ПМД як предмету правового регулювання можна стверджувати, що ці відносини мають єдину якість і заслуговують на умовне виділення їх певного відокремленого кола; відносини ПМД дійсно складають самостійний предмет регулювання, є вольовими, об'єктивно потребують впливу з боку держави та мають чітко визначений зміст, а їхня якісна однорідність та специфіка найбільше проявляється у таких складових елементах, як суб'єкти, характер і обставини діяльності.

4. Для подальшого комплексного аналізу й систематизації джерел правової основи ПМД в Україні, визначених у ст. 2 закону про ПМД, проведений їх облік і впорядкування з диференціацією на такі елементи, що прямо чи опосередковано стосуються сфери ПМД: 1) конституційні норми; 2) норми закону про ПМД; 3) норми інших законів; 4) норми Конвенцій; 5) норми інших міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 6) укази та розпорядження Президента України; 7) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; 8) інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України.

5. Окремої уваги та спеціального дослідження потребують питання дії в Україні національних стандартів у сфері ПМД, які: 1) розробляються з урахуванням положень міжнародних стандартів ПМД (IMAS), затверджених Службою ООН з питань ПМД (UNMAS), проте залишається не визначеним статус стандартів, прийнятих до набуття чинності закону про ПМД, а також статус «пілотних» («пробних») стандартів, затверджених державним підприємством «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», що виконує функції національного органу стандартизації; 2) розробляються центром ПМО, погоджуються національним органом з питань ПМД та затверджуються Кабінетом Міністрів України, але суб'єкти розробки та погодження стандартів урядом навіть не створені; 3) міжнародні стандарти ПМД застосовуються як національні стандарти ПМД до моменту набрання чинності національними стандартами у відповідній сфері, проте за невиконання або неналежне виконання вимог, установлених законодавством та міжнародними стандартами у сфері ПМД, жодного виду юридичної відповідальності, крім певних цивільно-правових заходів, не передбачено.

6. Формування підзаконного блоку протимінного законодавства має здійснюватися, насамперед, урядом, адже Кабінет Міністрів України у сфері ПМД в межах своїх повноважень затверджує: 1) порядок організації та проведення робіт з виявлення, знешкодження і знищення ВВП та взаємодії під час їх виконання (ст. 20); 2) положення про національний орган з питань ПМД, порядок його створення, організаційні і процедурні засади діяльності та його персональний склад (ст. 23); 3) положення про уповноважений

оперативний орган ПМО, порядок його створення, організаційні та процедурні засади діяльності (ст. 25); 4) положення про комісію з питань акредитації операторів ПМД та моніторингу їх відповідності вимогам акредитації, порядок її створення, організаційні та процедурні засади діяльності, права і обов'язки її членів та її персональний склад (ст. 24); 5) порядок акредитації операторів ПМД та моніторингу їх відповідності вимогам акредитації (ст. 29); 6) порядок залучення до виконання заходів у сфері ПМД операторів ПМД, які отримують фінансові ресурси безпосередньо від донорів та (або) одночасно є донорами та операторами ПМД (ст. 28); 7) національні стандарти у сфері ПМД (ст. 2); 8) перелік імовірно забруднених та забруднених ВВП територій України (ст. 11); 9) порядок відшкодування заподіяної шкоди постраждалим особам внаслідок порушення законодавства у сфері ПМО (ст. 20); 10) порядок відновлення та збереження навколишнього природного середовища, передусім природних територій та об'єктів, які підлягають особливій охороні (територій та об'єктів природно-заповідного фонду, прибережних захисних смуг водних об'єктів тощо) на ймовірно забруднених та забруднених ВВП територіях (ст. 20).

7. Приписами розділу VII «Прикінцеві положення» закону про ПМД Кабінету Міністрів України було доручено, серед іншого, у тримісячний строк з дня опублікування цього закону (до 24.04.2020 р.) забезпечити: створення національного органу з питань ПМД та уповноваженого оперативного органу ПМО; прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим законом. Проте через низку як об'єктивних, так і суб'єктивних причин слід констатувати, що зазначені доручення у встановлений законом строк урядом не виконані. Разом із відсутністю координації та неналежним виконанням стандартів ПМД, статус яких на практиці виявився більше дорадчим, рекомендаційним, аніж нормативним, сучасний стан розвитку національного протимінного законодавства не сприяє дотриманню Україною ані внутрішніх, ані міжнародних зобов'язань у сфері ПМД (зокрема «План дій Осло» на 2019–2024 роки).

Список використаних джерел

1. Канада та ООН запустили новий проєкт із мінної безпеки на сході України. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/canada-and-un-launch-new-mine-awareness-project.html>
2. Про протимінну діяльність в Україні : Закон України від 6 грудня 2018 р. № 2642-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19> [in Ukr.].
3. Рада асоціації Україна-ЄС підтвердила незмінну прихильність сторін політичній та економічній інтеграції. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rada-asociaciyi-ukrayina-yes-pidtvrdila-nezminnu-prihilst-storin-politichnij-ta-ekonomichnij-integraciyi-zayava-za-pidsumkami-zasidannya>
4. Кірін Р. С. Сучасний стан протимінного законодавства України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 бер. 2020 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутрішніх справ, 2020. 414 с.
5. Проєкт Закону про протимінну діяльність в Україні. Висновок Головного науково-експертного управління від 18.10.2018. Скорочений текст. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64626
6. Коцюба Р. О. Правові аспекти роззброєння України відповідно до Конвенції про заборону протипіхотних мін. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. № 1. 2020. С. 88 – 98.
7. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення : Міжнародний документ ООН від 18.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379?find=1&text
8. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію : Міжнародний документ ООН від 10.10.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266
9. Протокол про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни до неї : Міжнародний документ ООН від 28.11.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c78
10. Про прийняття Протоколу про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни : Закон України від 22 грудня 2004 р. 2281-IV. *Офіційний вісник України*. 2015. № 2. С. 33. Ст. 65.
11. Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з матеріально-технічного забезпечення і обслуговування (ОМТЗО) про утилізацію стрілецької зброї й легких озброєнь, звичайних боєприпасів та протипіхотних мін типу ПФМ-1 : Міжнародний документ від 21.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_024
12. Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення : Міжнародний документ від 01.03.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_016
13. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Міжнародний документ від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

14. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2019 рік : Указ Президента України від 10 квітня 2019 р. № 117/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 31. С. 8. Ст. 1109.

15. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів, спрямованих на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя і діяльність населення (протимінна діяльність) та інформування населення про небезпеки вибухонебезпечних предметів : Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 186. *Офіційний вісник України*. 2019. № 22. С. 92. Ст. 781.

16. Про затвердження Правил позначення небезпек, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними предметами – наслідками війни : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 372. *Офіційний вісник України*. 2019. № 37. С. 8. Ст. 1308.

17. Про упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 р. № 2294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-99-%D0%BF>.

18. Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1071. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF>.

19. Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, спрямовані на захист прав дитини в Україні : Постанова Верховної Ради України від 17 січня 2020 р. № 483-IX. *Голос України*. 2020. № 21.

20. Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання : наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства оборони України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Адміністрації Державної прикордонної служби України від 27.05.2008 р. № 405/223/625/455. *Офіційний вісник України* 2008. № 51. С. 66. Ст. 1712.

21. Про затвердження Інструкції з організації та проведення робіт з розмінування місцевості на території України підрозділами та спеціалізованими підприємствами МНС : наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 20.09.2010 №791. URL: <http://dprchl1.pp.ua/slugbova-pidgotovka/psp/682-nakaz-mns-ukrajini-791-vid-20-09-2010>.

22. Про реалізацію основних заходів з протимінної діяльності у 2020 році та проведення спеціальних вибухових робіт : наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 21.01.2020 р. № 68. URL: <https://www.dsns.gov.ua/files/2020/1/24/3/68-21.01.2020.pdf>.

Надійшла до редакції 27.04.2020

References

1. Kanada ta OON zapustily novyi proiekt iz minnoi bezpeky na skhodi Ukrainy [Canada and the UN have launched a new mine security project in eastern Ukraine]. URL : <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/canada-and-un-launch-new-mine-awareness-project.html> [in Ukr.].

2. Pro protyminnu diialnist v Ukraini [About mine action in Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 2018 r. № 2642-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19> [in Ukr.].

3. Rada asotsiatsii Ukraina-Yes pidtverdyla nezminnu prykhylnist storin politychnii ta ekonomichnii intehratsii [The EU-Ukraine Association Council reaffirmed the parties' continued commitment to political and economic integration]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rada-asociaciyi-ukrayina-yes-pidtverdyla-nezminnu-prihlynist-storin-politichnij-ta-ekonomichnij-integraciyi-zayava-zapidsumkami-zasidannya> [in Ukr.].

4. Kirin R. S. Suchasnyi stan protyminnoho zakonodavstva Ukrainy [The current state of mine legislation in Ukraine]. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty : materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Dnipro, 13 ber. 2020 r.). Dnipro : Dnipropetr. derzh. un-t vnutrishnikh sprav*, 2020. 414 s. [in Ukr.].

5. Proekt Zakonu pro protyminnu diialnist v Ukraini [Draft Law on Mine Action in Ukraine]. *Vysnovok Holovnoho naukovy-ekspertnoho upravlinnia* vid 18.10.2018. *Skorochenyi tekst*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64626 [in Ukr.].

6. Kotsiuba R. O. Pravovi aspekty rozzbroiennia Ukrainy vidpovidno do Konventsii pro zaboronu protypikhotnykh min [Legal aspects of disarmament of Ukraine in accordance with the Convention on the Prohibition of Anti-Personnel Mines]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 1. 2020. S. 88 – 98. [in Ukr.].

7. Konventsiiia pro zaboronu zastosuvannia, nakopychennia zapasiv, vyrobnytstva i peredachi protypikhotnykh min ta pro yikhnie znyshchennia [Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction] : *Mizhnarodnyi dokument OON* vid 18.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379?find=1&text [in Ukr.].

8. Konventsiiia pro zaboronu abo obmezhenia zastosuvannia konkretnykh vydiv zvychainoi zbroi, yaki mozhut vvazhatysia takymy, shcho zavdaiut nadmirnykh ushkodzen abo maiut nevybirkovu

diu [Convention on the Prohibition or Restriction of the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Harmful or Indiscriminate] : Mizhnarodnyi dokument OON vid 10.10.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266 [in Ukr.].

9. Protokol pro vybukhonebezpechni predmety – naslidky viiny do nei [Protocol on explosives - the consequences of the war to it] : Mizhnarodnyi dokument OON vid 28.11.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c78 [in Ukr.].

10. Pro pryiniattia Protokolu pro vybukhonebezpechni predmety – naslidky viiny [On the adoption of the Protocol on Explosives - the consequences of war] : Zakon Ukrainy vid 22 hrudnia 2004 r. 2281-IV. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2015. № 2. S. 33. St. 65. [in Ukr.].

11. Implementatsiia uhoda mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Orhanizatsiieiu NATO z materialno-tekhnichnoho zabezpechennia i obsluhovuvannia (OMTZO) pro utylizatsiiu striletskei zbroi y lehkykh ozbroien, zvychainykh boieprypasiv ta protypikhotnykh min typu PFM-1 [Implementation Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the NATO Organization for Logistics and Maintenance (OMTZO) on the Disposal of Small Arms and Light Weapons, Conventional Ammunition and Anti-Personnel Mines such as PFM-1] : Mizhnarodnyi dokument vid 21.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_024 [in Ukr.].

12. Konventsiiia pro markuvannia plastychnykh vybukhovnykh rehovyn z metoiu yikh vyavlennia [Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection] : Mizhnarodnyi dokument vid 01.03.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_016 [in Ukr.].

13. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu : Mizhnarodnyi dokument vid 13.12.2006 [Convention on the Rights of Persons with Disabilities: International document of 13.12.2006]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukr.].

14. Pro Richnu natsionalnu prohramu pid chidoiu Komisii Ukraina – NATO na 2019 rik [On the Annual National Program under the auspices of the NATO-Ukraine Commission for 2019] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10 kvitnia 2019 r. № 117/2019. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2019. № 31. S. 8. St. 1109. [in Ukr.].

15. Pro zatverdzhennia Poriadku vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dlia zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zmeshennia sotsialnoho, ekonomichnoho ta ekolohichnoho vplyvu vybukhonebezpechnykh predmetiv na zhyttia i diialnist naseleennia (protyminna diialnist) ta informuvannia naseleennia pro nebezpeky vybukhonebezpechnykh predmetiv [About the statement of the Order of use of the means provided in the state budget for implementation of the measures directed on reduction of social, economic and ecological influence of explosive objects on life and activity of the population (mine action) and informing the population on dangers of explosive objects] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06 bereznia 2019 r. № 186. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2019. № 22. S. 92. St. 781. [in Ukr.].

16. Pro zatverdzhennia Pravyl poznachennia nebezpek, poviazanykh z minamy ta vybukhonebezpechnymy predmetamy – naslidkamy viiny [About the statement of Rules of designation of the dangers connected with mines and explosive objects - consequences of war] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.04.2019 r. № 372. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2019. № 37. S. 8. St. 1308. [in Ukr.].

17. Pro uporiadkuvannia robit z vyavlennia, zneshkodzhennia ta znyshchennia vybukhonebezpechnykh predmetiv [About streamlining of works on detection, neutralization and destruction of explosive objects] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 hrudnia 1999 r. № 2294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-99-%D0%BF> [in Ukr.].

18. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy vidnovlennia ta rozbudovy myru v skhidnykh rehionakh Ukrainy [On approval of the State target program for the restoration and development of peace in the eastern regions of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 13, 2017 № 1071] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 hrudnia 2017 r. № 1071. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF> [in Ukr.].

19. Pro stan sotsialnoho zakhystu ditei ta nevidkladni zakhody, spriamovani na zakhyst prav dytyn v Ukraini [On the state of social protection of children and urgent measures aimed at protecting the rights of the child in Ukraine] : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 17 sichnia 2020 r. № 483-IX. Holos Ukrainy. 2020. № 21. [in Ukr.].

20. Pro orhanizatsiiu robit z vyavlennia, zneshkodzhennia ta znyshchennia vybukhonebezpechnykh predmetiv na terytorii Ukrainy ta vzaємodiiu pid chas yikh vykonannia [About the organization of works on detection, neutralization and destruction of explosive objects in the territory of Ukraine and interaction during their performance] : nakaz Ministerstva Ukrainy z pytan nadzvychainykh sytuatsii ta u spravakh zakhystu naseleennia vid naslidkiv Chornobylskoi katastrofy, Ministerstva oborony Ukrainy, Ministerstva transportu ta zviazku Ukrainy, Administratsii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy vid 27.05.2008 r. № 405/223/625/455. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy 2008. № 51. S. 66. St. 1712. [in Ukr.].

21. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii ta provedennia robit z rozminuvannia mistsevoosti na terytorii Ukrainy pidrozdilamy ta spetsializovanymy pidpriemstvamy MNS [About the statement of the Instruction on the organization and carrying out of works on demining of the territory in the territory of Ukraine by divisions and the specialized enterprises of the Ministry of Emergencies] : nakaz Ministerstva Ukrainy z pytan nadzvychainykh sytuatsii ta u spravakh zakhystu naseleennia vid naslidkiv Chornobylskoi katastrofy vid 20.09.2010 №791. URL: <http://dprch11.pp.ua/slugbova-pidgotovka/psp/682-nakaz->

22. Pro realizatsiiu osnovnykh zakhodiv z protymynnoi diialnosti u 2020 rotsi ta provedennia spetsialnykh vybukhovykh robit [On the implementation of major mine action measures in 2020 and special blasting operations] : nakaz Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii vid 21.01.2020 r. № 68. URL: <https://www.dsns.gov.ua/files/2020/1/24/3/68-21.01.2020.pdf> [in Ukr.].

SUMMARY

Roman S. Kirin. The legal basis of anti-mine activity in Ukraine: theoretical and implemental aspects. The issues of the systematization's prerequisites providing of the modern array of the legal basis of anti-mine activity in Ukraine and identifying the theoretical and implemental features its content formation are reviewed, the specifics of anti-mine activity relationships, the need and the possibility of segregation of those relations into an independent subject of legal regulation are determined.

The specifics of relations in anti-mine activity is disclosed not only by the main components of anti-mine action in Ukraine, but also by other provisions of the special Law in this field: 1) the content of the national interests of Ukraine; 2) object and subject composition; 3) the nature of the activity; 4) the meaning of the terms "humanitarian demining" and "anti-mine activity". Nevertheless, we should note that practically no one specific component of the relations of anti-mine activity has been regulated in the current version of the Law on anti-mine activity, except for the subject composition.

The formation of a by-Law block of anti-mine activity legislation, first of all, shall be implemented by the government, since the Cabinet of Ministers of Ukraine approves in this field: the procedure for organizing and conducting anti-mine activity; regulations on the national and operational anti-mine activity body, the commission on the accreditation of operators and monitoring their compliance; the procedure for involving operators to execution of anti-mining events; national standards for humanitarian demining; a list of the probably contaminated and contaminated with explosive objects territories of Ukraine; the procedure for compensation for caused damage, restoration and environmental protection.

Keywords: legal basis, anti-mine activity, standard, convention, explosive objects, systematization

УДК 82.Чхан.08

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-3-20-31

Анатолій ПОПОВСЬКИЙ[©]
доктор філологічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх спра)

ЛЕКСИЧНИЙ РОЗМАЙ КОЗАЦЬКОГО ДУХУ МИХАЙЛА ЧХАНА

Висвітлено загальні відомості про життєвий і творчий шлях січеславського майстра художнього слова Михайла Чхана і зосереджено увагу на характеристиці мовних засобів у відтворенні минулих часів українського козацтва в мирних буднях і в боротьбі з ворожими загарбниками.

Ключові слова: запорозьке козацтво, патріотизм і громадська свідомість, творча спадщина, шари січової лексики і фразеології, художні засоби.

Постановка проблеми. Михайло Антонович Чхан (1926-1987 рр.) – один із найпомітніших поетів Придніпров'я 1960-1970-х років. В українську літературу прийшов у роки «хрущовської відлиги». Так з легкої руки Іллі Еренбурга стали називати період в житті країни, початком якого стали «смерть Торквемади» (1953), масове звільнення безвинних людей із таборів, обережна, а тоді здавалося шокова критика культу, віддзеркалена в Постанові жовтневого Пленуму ЦК КПРС (1964), вироці в справі письменників Абрама Терца (А. Синявського) та Миколи Аджак (Ю. Данієля), в рішенні про введення військ Варшавського Договору в Чехословаччину.